

בסיעתא דשמיא

נח.

ולד טריפה ר"א אומר לא יקרב לגבי מזבח.

א. לא ידענא האם אף הולד של אותו וולד אסור למזבח ולהדיוט, שהרי אף הולד שלו יוצא מהאיסור, ולפי"ז כל הולדות שלהם עד סוף כל הדורות אסורים, או שרק הדור הראשון אסור מיהו הולדות שאח"כ שרו, ועיין.

ויסוד הנושא במה שיש לעיין האם אף דבר שאסור רק ביוצא יש בו פסול יוצא, או שלא נאמר איסור יוצא בדבר שאסור רק ביוצא.

ב. עוד יל"ע [ויש לדון בהא] האם דין יוצא נאמר רק בולד הנולד ממש מהאיסור, או שאף הולד של הולד יש בו איסור יוצא משום שיצא מהאיסור הראשון, ולפי הנוסח הנ"ל יהיה הכא דין יוצא, ומשום שאף שהולד כל איסורו רק באיסור יוצא, מיהו עיקר האיסור אסור מצד עצמו ולא רק מצד איסור יוצא.

שיחלא קמא אסירא מכאן ואילך הוי ליה זה וזה גורם ואסור.

א. צ"ע טובא שכמו שהביצה הראשונה אסורה, ומשום שכיון שהיה במעי האם בשעה שנטרפה ועובר ירך אמו ממילא אסורה באיסור של האם וכמש"כ רש"י, הכי נמי הביצים מכאן ואילך יהיו אסורים, כיון שהיו במעי האם בשעה שהיא אסורה באיסור טריפה, ומה לי היו במעי האם בשעה שנטרפה ומה לי היו במעי האם בשעה שאסורה משום טריפה.

ומשמעות הדברים שעובר ירך אמו אין הכונה שהוא ואמו אחד, אלא שהמעשה שנעשה באם נחשב שנעשה גם בולד, ולהכי נחשב שהמעשה טריפות שהיה באם נעשה גם בולד, מיהו אם התעברה בו אמו אח"כ לא נעשה בו המעשה טריפות וממילא שרי.

ב. מיהו יל"ע טובא דלכאורה לא המעשה טריפה אסור, אלא מה שהבהמה טריפה אסור, וכיון שהבהמה ממשיכה להיות טריפה גם אח"כ מאי טעמא לא יהיה בזה איסור, ועיין בקוב"ש (בקובץ שמועות בסוגיין) שהביא ששאלו שאלה זו לגר"ח ולא השיב.

ועיין באבני נזר (יו"ד סי' כג) שהוכיח מהכא שהפסול של טריפה אינו משום שיש בה נקב, אלא משום שנוצר בה נקב, ורגע יצירת הנקב הוא הרגע הפוסל לעולם, ולהכי הולד שלא היה באותה רגע מותר. [ואכתי בעינן למה שנתבאר לעיל דאל"כ כיון שיש איסור טריפה על הבהמה ממילא שיחול אף על העובר, וע"כ שדינא דעובר ירך אמו שהדבר המטריף מתייחס לשניהם, ולא שדין העובר כדין האם, ודו"ק].

ג. ויל"ע בטעמא דמילתא, ולכאורה מה לי הרגע שנטרפה ומה לי הרגע אח"כ, והרי לכאורה עיקר איסורה משום שהיא טריפה.

ויש שביארו שענינו שעצם מה שהבהמה היתה טריפה רגע אחד זה סיבה לאסור אותה לעולם, וממילא לא יכול לחול עליה איסור חדש אח"כ שהרי היא כבר טריפה, ולכן לא נאסר ולדה.

מיהו בפשוטו אינו כן, דלהך גיסא יש סיבת איסור אף אח"כ, ורק שלא חל האיסור הנ"ל שהרי כבר אסורה, מיהו אין סיבה שאותה סיבת איסור לא תאסור אף את הולד.

ותו יל"ע דלכאורה מ"מ כיון שיש סיבת איסור אף ברגע אח"כ מאי טעמא לא תהא אסורה אף ברגע אח"כ מחמת הסיבה החדשה, והרי כרגע יש לה סיבת איסור בפנ"ע מכח הרגע הנוכחי ומה לי שקדם האיסור בתחילה, ועיין.

רבינא לא סבר לה כדרב אחא בר יעקב ומתני לה לדאמימר בהאי לישנא.

א. העולם מעיר שאף אי לא סבירא ליה כדרב אחא בר יעקב משכחת לה טריפה שיוולדת, והיינו בכל הנך שנקראים טריפה על שם סופם [וכגון סירכא אליבא דתוס' שענינו שכיון שיש סירכא יהיה אח"כ נקב, וכן עוד הרבה] שאעפ"י שיש לזה פסול של טריפה מיהו יכול להוליד כיון שאכתי לא ניקב, ועיין.

ב. והעולם מעיר לשיטת הרשב"א שכל יתר כנטול דמי אעפ"י שהוי טריפה מיהו יכול לחיות יב"ח ולהוליד, ולפי"ז צ"ע מאי טעמא לא קאמר הש"ס שאיירי בהך טריפה שחיה לכו"ע, וי"ל.

עובר ירך אמו.

עיין ברש"י שכתב שהרי הוא כאחד מאבריה, לכאורה צ"ע שאף שלפני שנולד הרי הוא כאחד מאבריה, מיהו אחרי שנולד כבר אינו חלק מאבריה, ומה לי שבשעה ראשונה היה חלק מאבריה.

עוד יל"ע דאף שהוא כאחד מאבריה, מיהו מ"מ לא הולך העובר למות, ומאי טעמא לא יפקע מינה שם טריפה, ואטו גרע מטריפה שעשו לה רפואה וחיתה שבהרבה ראשונים (עיין רמב"ן לקמן עו.) מבואר שחזרת להכשירה, והכי נמי הכא כיון שלא עומדת למות מה לי שיש לה שם טריפה, ומאי טעמא לא תחזור להכשירה, ועיין.

ולד טריפה ר"א אומר לא יקרב לגבי מזבח ורבי יהושע אומר יקרב לגבי מזבח.

א. צ"ע אליבא דר"א שס"ל שולד טריפה אסורה, או משום עובר ירך אמו או משום שזה וזה גורם אסור [ותלוי בב' הלישנות של הגמרא] א"כ אף ולד בעל מום יהיה אסור למזבח משום הנך טעמי וזו לא שמענו מעולם.

ועיין בקובץ שמועות בסוגיין (וכן בקובץ שפסחים אות קכ) שפירש שחלוק פסול בעל מום שיסודו בהמה שיש בה מום, לטריפה שאין יסוד איסורו בהמה שעכשיו היא טריפה, אלא שיסודו איסורו היינו בהמה שנעשה בה מעשה המטריפה¹.

והנפק"מ שבהמה שהיה בם מום ועבר מומה חוזרת להכשירה, שהרי עכשיו איננה בעל מום, מיהו טריפה אף אם תתרפא לא מהני מידי, שהרי כבר אסורה משום שנעשה בה מעשה הממיתה.

ולפ"ז ניחא שאף שהולד נחשב כבעל מום מיהו כיון שבפועל אין בו מום כשר, והוי כבהמה שנתרפא מומה, מיהו לענין טריפה לא שייך שיתרפא הטריפה ומשום שכיון שהיה בה מעשה הפוסלה ממילא פסולה לעולם, ואף הולד כן ניהו.

ב. מיהו עיי"ש בקובץ ששתמה לשיטת הרמב"ן שאף טריפה שייך שתתרפא ויפקע פסולה, ולפ"ז לכאורה מאי טעמא הולד יהיה אסור, והרי התרפא מומו, ועיין.

נח:

מאי טעמא כל יתר כנטול דמי.

א. לא מבואר האם נאמר כאן הלכה כל שהיא שכל יתר כנטול דמי, או דלמא שנאמר כאן דבר מציאותי שכיון שיש שנים, ממילא אין אף אחד, ומשום שהכח שיש באחד מתחלק בשניהם.

ונפק"מ רבתא איכא בהא אם נראה בימינו שהשתנו הטבעים ובהמה שיש לה יתר יכולה לחיות, ויל"ע האם תהא כשרה או לא, דאי נימא ש"כל יתר כנטול דמי" הוי הלכה כל שהיא, א"כ בכלל דברי החזו"א ניהו שדיני טריפות נקבעו לפי האלפים שנות תורה, מיהו אי נימא שכל יתר כנטול דמי הוי סברא מציאותית שנחשב שאין לה את שניהם, ומשום שלא יכולה לתפקד לגמרי בשניהם וממילא תמות, א"כ אם ישתנו הטבעים בהא והבהמה תוכל לתפקד בשניהם ממילא לא תהא טריפה, ודו"ק, ועיין בקטע הבא.

ב. ועיין ברשב"א (שו"ת ח"א סי' צח) שכתב וז"ל ועוד אני אומר שלא אמרו שהיתרת זו אינה חיה. אלא כך אמרו שכך קבל משה מסיני שהיתרת כנטול. וכל שאילו ינטל אינו חי שנים עשר חודש אפילו מעתה שלא נטל טריפה כאילו נטל. ואף על פי שהוא מרבה כחול ימים עם יתרונו. וכן בחסר רגל אפילו חיה טריפה. שאילו לא נולדה כן אלא שלימה ונטל רגלה לא חיתה אף עכשיו טריפה.

ומשמע שס"ל לרשב"א שכל יתר כנטול דמי אין זה מציאות אלא הלכה כל שהיא, ומשום הכי לא ניחא ליה לרשב"א למימר שהמציאות הנ"ל השתנתה.

ג. מיהו עיין בתורת חיים שכתב לבאר שכיון שיש לו יניקה אחד לב' אברים ממילא הכח שיש לכל אבר מתחלק לשני האברים, וממילא שום אבר לא מקבל יניקה שלמה ולכן הרי הוא כחסר האבר.

אחזות הדם והמעושנת וכו' כשרה.

א. לא מבואר בגמרא מאי טעמא כשרה ואינה טריפה, והרי סופה למות ותהא בכלל טריפה.

ועיין בראב"ה (אלף סי' פט) שכתב שהטעם משום שגמירי דאי בדרי להו סמא חיא, וכן כתב הראב"ד (בפי' על תו"כ) דמוסכנת אי בדרי לה סימנים חיה, מיהו בלא"ה כיון שסופה למות בכלל טריפה היא, וכע"ז כתב בפסקי הרי"ד בסוגיין.

¹ ולעיל נתבאר להוכיח שיסוד פסול טריפה אין זה בהמה שעומדת למות, אלא בהמה שנעשה בה מעשה שראוי להמיתה.

מיהו באשכול (הובא באו"ש פ"ח הי"ז) כתב שכיון שהסימנים שלמים משום הכי לא הוי טריפה, וכן מבואר בגמרא בסנהדרין (עח.) שהחילוק בין טריפה לגוסס שטריפה מחתכי סימנים משא"כ גוסס.

ב. ובפשוטו המחלוקת הנ"ל תלויה במחלוקת הראשונים מאי טעמא טריפה אסורה האם משום שחסר בגופה וכדברי רש"י (לעיל לז:) וממילא כל היכא שאין חסרון בגופה ממילא אינה טריפה, או דלמא שעיקר סיבת האיסור של טריפה משום שהולכת למות, ולהכי אין חילוק בין אם יש לה חסרון או שאין לה חסרון, ופשוט.

ג. ויל"ע להך גיסא שהוי טריפה מאי שנא מהמבואר בסנהדרין שהחילוק בין גוסס לטריפה שגוסס מחתכי סימנים משא"כ טריפה, ושמא יש חילוק בין בהמה לאדם, ועיין.

הלעיטה חילתית טריפה מאי טעמא דמינקבה לה למעינה.

בפשוטו (ויש לדון אי מוכרח) כונת הגמרא שהוי טריפה כבר מעכשיו, ואעפ"י שעדיין לא ניקב המעיין שלה, והוא חידוש גדול דלכאורה אכתי הבהמה לא שלמה ורק שיש לה דבר חיצוני לגמרי שינקב את מעינה, ומאי טעמא תהא טריפה מעכשיו, ועיין בפר"ח (יו"ד סי' מ סעי' ה) שהעיר כן, וצ"ע.

נט.

אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא.

לא מבואר מה כונת "מתני" שאמרו חכמים, וכיון שלא נאמר בתורה הנך סימנים מנא להו לחד"ל הא.

ועיין בתוס' לקמן (סא.) שכתבו וז"ל כל עוף הדורס טמא - וא"ת והיכי קים להו לרבנן הך מילתא ... וי"ל דשמא קבלה היתה מימות נח שהקריב מכל עוף טהור ובדק את כולם ומסר לדורות שאין עוף טהור דורס.

היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות וכו' ובלבד שיכיר ערוד.

א. עיין בריב"ש (סי' רצב) שתמה שהרי ערוד הוא מיעוטא דמיעוטא לענין שאר הבהמות, ומאי טעמא צריך שידע שאינו ערוד, ולא מצי למיסמך ארובא. ועי"ש שהוכיח מהכא כשיטת הר"מ שיש מצוה לבדוק את הבהמות והחיות בסימנים, וכיון שיש מצות בדיקה בסימנים ממילא לא סומכים על רוב, וחוששים למיעוט [ומ"מ מפורש שם בריב"ש שהיכא שלא מצוי כלל המיעוט סומכים על הרוב, ולא בהא איירי הריב"ש].

ויש להסתפק בכונת הריב"ש האם כונתו שמשום הכי אי אפשר לסמוך על רוב שהרי התורה חייבה בדיקה בדוקא [וכעין מש"כ הראשונים שהיכא שיש דין שימור לא מהני רוב], או דלמא שאה"נ משום האיסור לאכול בהמות טמאות אפשר לסמוך על רוב, ורק דמ"מ יש בזה ביטול מצות עשה של מצות בדיקה בסימנים, ולהכי אי אפשר לאכול כיון שאם יאכל יבטל את המצוה.

מיהו הדברים מחודשים דלכאורה כיון שאינו יכול לבדוק [שהרי אינו מכיר ערוד] מאי טעמא לא יוכל לאכול בלא בדיקה, והרי הוא אנוס על המצוה, ושמא הוי איסור עשה ולא מצות עשה, ולהכי אף כשאנוס אסור לו לאכול בלא בדיקה.

ב. ועיין בזכר יצחק (ח"א סי' פ) שכתב שאינו עובר בלאו אלא באיסור עשה, מיהו יש לדון שכיון שלא נאמר כאן דין לסמוך על רוב ממילא ליכא לקולא של רוב וממילא עובר גם בלאו – להך גיסא שבאמת הוי ערוד.

ג. ויש לציין שהא מיהת פשטות הדברים שאעפ"י שאי אפשר לבדוק את הסימנים, ואין הסימנים קיימים כלל וכלל אפ"ה יש דין לבדוק בסימנים, ודו"ק.

אלו הם סימני חיה.

א. נטית הדברים שאף שדנו רבותינו האם סימני בהמה הוי סימן או סיבה, מיהו כל זה לענין סימני טהרה, מיהו לענין סימני בהמה וחיה [והיינו כל חילוקי הגמרא שבדוקים בקרנים וכדו'] ודאי שהסימנים אינם קובעים בעצם, והוי רק ראיה לדידן כדי לדעת להבחין בין בהמה ובין חיה.

ב. ולא מבואר בגמרא מה באמת קובע מה נחשב חיה ומה נחשב בהמה, והאם יש איזה הללמ"ס שקובעת לנו מה נחשב בהמה ומה נחשב חיה, וזו לא מסתברא.

ועיין בשנות אליהו (כלאים פ"ח ה"ו) שכתב וז"ל הכלל מה שגדל ביישוב זהו מין בהמה ומה שגדל ביער הוא מין חיה. וכלב דרכו להיות בישוב. אבל באמת יכול להיות שהוא גדל ביער ג"כ שדרכו להיות נע ונד, וכע"ז נראה בר"מ (בפיהמ"ש אהלות פ"ח ה"א) עכ"ל.

ומשמע לכאורה שהקובע אינו כלל סוג גופם אלא תכונת טבעם, ולא דנים על כל בהמה ובהמה אלא על כללות המין מה טבעו, ומשום הכי מספקא לן בכמה מילי האם הם מין בהמה או מין חיה.

נט:

אלו הם סימני חיה שחלבה מותר.

א. עיין בש"ך (יו"ד סי' פ סק"א) שכתב וז"ל אם הם מפוצלות כרוכות והדורות וחרוקות. עיין פי' של דברים אלו בב"י ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן ספ"ב גבי סימני העוף קצתתי עכ"ל.

ומשמעות דברי הש"ך שכמו שלא אוכלים עוף אלא במסורת, ה"ה שלא אוכלים בהמה וחיה אלא במסורת, וכן נקט החכמת אדם בהבנת הש"ך, מיהו עיין בפמ"ג שכתב שכונת הש"ך שלא מתירים חלב של חיה אלא במסורת שהיא חיה ולא בהמה ולא בסימנים, מיהו לענין להתיר לאכול את גוף הבהמה לא צריך סימנים ואם יש לה מסורת אפשר לאכול אותה.

ב. ובפשוטו אף להך גיסא דבעינן מסורת כדי להתיר לאכול את הבהמה או את החיה, מיהו אין זה מדינא דגמרא אלא חומרא שהחמירו האחרונים, שהרי מבואר בגמרא לענין מהלך במדבר שאם מכיר שיש לה סימני טהרה יכול לסמוך על כך ולאכול ואעפ"י שאין לו שום מסורת, ויש לדחות.²

הרכיב שני דשאים זה על גב זה מהו.

א. עיין בתוס' שתמהו מאי טעמא לא מיתסר משום כלאי זרעים, ואף בלא איסורא דהרכבה, ועיי"ש מה שתי'.

ב. ויש לתמוה על גוף ספק הש"ס דלכאורה ממה נפשך אם הלאו של התורה נאמר גם על ירק מה לי שהקב"ה במעשה בראשית לא חייב את הדשאים לצאת כל אחד למינו, ואם הלאו של התורה לא נאמר על ירק מה לי שנשאו דשאים ק"ו בעצמם.

ועיין בראשונים (עיין מאירי בסוגיין ור"ן וריטב"א קידושין לט.) שכתבו שבפסוק של הרכבה נאמר את חוקתי תשמורו – והיינו החוקים שחקק הקב"ה במעשה בראשית, ומשום הכי שו"ט הש"ס האם הרכבת דשאים בכלל החוקים שחקק הקב"ה במעשה בראשית, או שכיון שלא נאמר בהם למיניהו אינם בכלל החוקים שחקק הקב"ה במעשה בראשית, וממילא אין בהם איסור הרכבה.

ג. ומשמעות דברי הגמרא נראה שלהך גיסא שאסור אף לוקים על כך, ואעפ"י שאין עונשין מן הדין, מיהו הכא אין האיסור נלמד בק"ו, ורק שהדשאים נשאו ק"ו בעצמם וממילא בכלל למיניהו ניהו ואסורים בהרכבה, ודו"ק.

ס:

אמרה ירח לפני הקב"ה אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד וכו'.

א. העולם מעיר דלכאורה לפי"ז מעיקרא היה אור גם בלילה כמו ביום, שהרי אור הלבנה היה כאור החמה, וא"כ כלל לא חשיב ערב ובוקר, שהרי כל הזמן היה אור, וכיצד התחלף היום ונחשב כיום חדש.

ומשמע שערב אין פירושו בהכרח שהחשיך העולם, וסגי בכך שיש חילוף בין השמש לירח כדי שיחשב ללילה, ואף שאכתי יש שם אור, ועיין.

[ונפק"מ מכל זה לנידון מה קובע מה חשיב יום ומה חשיב לילה, ומה הדין במקומות שיש בהם אור כל השנה, דלמבואר הקובע אינו האם יש אור או חושך, אלא האם נגמר המסלול של השמש והתחיל המסלול של הירח או לא].

ב. מיהו עיין באור החיים עה"ת (וכ"כ עוד אחרונים) שמעיקרא היו גם השמש וגם הירח מאירים ביום ושוקעים בלילה, ורק אח"כ הירח עברה ללילה, ולפי"ז לק"מ.

² וכידוע שזה הנושא לענין ה"זבו" שיש לו סימני טהרה, מיהו אין עליו מסורת והיו חכמים שרצו להתירו באכילה, מיהו החזו"א אסר לאכלו בתוקף עפ"י דברי הש"ך הנ"ל.

שעיר זה יהא כפרה עלי שמיצטתי את הירח.

עיין בריא"ז (קונטרס הראיות שבועות ט). שכתב וז"ל עיקרו של מאמר זה לא לפשטו נכתב אלא שבא להרמיז על דברים אחרים, ולכשידקדק אדם בהם ילמוד מהן כמה דברים, ומזה נמי יש ללמוד שאפי' האדון המעליב לעבד צריך לפייסו ולעשות לו נחת רוח, ולזה הענין נתכוון ריש לקיש במדרש זה.

ועיין כע"ז בתוס' רא"ש שם שכתב וז"ל שעיר זה יהא כפרה עלי וכו'. ולימדתך תורה דרך ארץ דאם סרח העבד לפני אדונו עד שהוצרך לייסרו מוטל על האדון לפייסו אח"כ.

ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים.

משמע שהטעם שלא ירד מטר, אינו כיון שלא היה אדם שהתפלל על כך [וכמקובל בעולם] אלא משום שהקב"ה התאוה לתפילתו של אדם הראשון ומשום שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים.

השסועה בריה בפנ"ע היא שיש לה שני גבין ושני שדראות.

א. עיין במהר"ם שיף שכתב וז"ל במוסף שבועות וסוד השסועה שמעתי בשם מהר"ל מפראג ז"ל שהסוד הוא דכתיב את זה לא תאכלו ממעלה גרה כו' השסועה משמע שהשסועה יש לו ב' סימני טהרה א"כ איסורה סוד ... ואפ"ל שכל היוצאין מן הטהור טהור ואפילו קלוטה במעי פרה ושסועה מבהמה טהורה וא"כ איסורה סוד עכ"ל, ועיין בראש יוסף ובחת"ס שכתבו כע"ז.

ומשמע שאה"נ לשסועה יש סימני טהרה, אלא שאפ"ה התורה אסרה אותה, והוא חידוש.

ב. מיהו עיין בגמרא בנדה (כד). שנראה שפליגי אמוראי שם האם השסועה הוי מין בפנ"ע שכך שמו, או שהוי בהמה טהורה רגילה ורק שנולדה עם מום שיש לה ב' גבין וב' שדראות ואפ"ה אסרה את זה התורה.

סא.

מה נשר מיוחד שאין לו אצבע יתירה וכו'.

עיין ברש"י שכתב שכל המינים שיש להם לפחות סימן אחד של טהרה טהורים, חוץ מהמינים הכתובים בתורה להדיא שטמאים ואעפ"י שיש להם סימני טהרה.

ומשמעות הדברים שסימני טהרה [ועכ"פ בעופות] אינם סיבה להתיר או לאסור – שהרי יש הרבה עופות שיש להם סימני טהרה ואסורים, וע"כ שהוי סימן בעלמא כדי לדעת מה התורה אסרה ומה לא, ולהכי אמרינן שהסימן אינו הכרחי ויש עופות שיש להם סימני טהרה ואפ"ה התורה אסרה את זה.

ודורס.

א. עיין ברש"י (לעיל נט). שכתב שפירוש דורס היינו שמחזיק בציפורניו את האוכל ומעלה אותו מע"ג הקרקע, ועיין בתוס' שתמהו שאפילו תרנגולת עושה כן.

ועיין בתוס' שהביאו בשם ר"ת שהכונה דורס היינו שאוכל את טרפו מחיים ואינו ממתין לו עד שימות, ועיין בר"ן שכתב שמ"מ אם אוכל שקצים ורמשים בעודם חיים לא חשיב דריסה. ועיין בש"ך (יו"ד סי' פב סק"ג) שכתב שלא קיי"ל כתוס', מיהו הט"ז (שם) פסק כתוס'.

ב. ועיין ברש"ש שכתב בביאור דברי הר"ן שדוקא אם מכה את טרפו ואוכלו קודם שימות חשיב דריסה, מיהו אם לא מכה כלל טרפו אלא אוכלו בעודו חי לא חשיב דורס.

מיהו העולם מעיר שבראשונים נראה לא כן, דהטור (סוף סי' פב) כתב וז"ל אינו דורס פירוש אינו אוכל העוף מחיים, ומשמע שהקובע האם חשיב דורס האם אוכל את העוף מחיים או לא, ולא שייך כלל לכך שמכה את טרפו, וכן מבואר מלשון הרא"ש (בסוגיין סי' נח) שכתב וז"ל ופירש רבינו תם שאוכל

גן הדסים

ברכפלד

קריית ספר

<p>חבורת הלכה "עטרת שמואל ולאה" <small>לע"נ הרב שמואל ולאה ולייבו ז"ל והתורה שמואל לייבו ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים"</p>	<p>חבורת מסכתות ש"ס "תורת מאיר" <small>לע"נ הרב רבינו שאר נברתן ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "תורה שלמה" <small>לע"נ הרב רבי שלמה זלמן זלמן ז"ל ונחם מנחם כשר ז"ל</small></p>	<p>חבורת הלכה "תורת שלמה זלמן" <small>לע"נ הרב רבי שלמה זלמן זלמן ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים" "חזון יקותיאל" <small>לע"נ הרב ר' יקותיאל זעב ונחם מנחם ז"ל</small></p>	<p>חבורת מסכתות הש"ס "עליית אליהו" <small>לע"נ הרב ר' אליהו ז"ל בן הרב ר' יצחק נחמני סלוצק</small></p>	<p>חבורת ליב הפץ <small>בית המדרש קהילת קצות החושן</small></p>
--	---	--	--	--	--	--	--

העוץ מחיים ואין ממתין עד שימות עכ"ל, ומשמע מכל זה שלא שייך כלל לכך שמכה את טרפו ושייך רק לכך שאוכל אותו חי, וכן נראה בעוד הרבה ראשונים, ואכמ"ל.³

סב:

תרנגולא דאגמא אסיר תרנגולתא דאגמא שרי.

א. עיין בתוס' כאן שכתבו שהוי ב' מינים חלוקים אחד נקרא תרנגולא ואחד נקרא תרנגולתא, מיהו תוס' בנדה (ג): כתבו בחד פי' שמין אחד הם והזכר אסור והנקבה מותרת, וכ"כ המרדכי (סי' תרמב) בשם רש"י, וכן נראה ברש"י בנדה שם (בד"ה תרנגולתא) והטעם משום שלזכר אין סימני טהרה ולנקבה יש סימני טהרה.

ובפשוטו מבואר הכא שסימני טהרה [ועכ"פ בעופות] אינם ראייה לחוד על ההיתר אלא הם גורמים את ההיתר והאיסור, ומשום הכי דנים כל מקרה ומקרה לגופו האם יש לו את הסימני היתר או את סימני אסור, ולהכי הזכר שאין לו סימני טהרה אסור, והנקבה שיש לה סימני טהרה מותרת.

ולכאורה לפי"ז זה לא תלוי כלל בזכר ונקבה, ואם יהיה זכר אם סימני היתר יהיה מותר באכילה, ואם יהיה נקבה עם סימני טומאה תאסר באכילה, ופשוט.

ב. ויש שנקטו שאה"נ סימני טהרה הוי סימן בעלמא, מיהו הזכר והנקבה חשיבי ב' מינים, ומשום הכי חלוקים בדיניהם, ולפי"ז אף אם יהיה זכר אם סימני טהרה יהיה אסור וכן איפכא נקבה עם סימני טומאה, ועיין.

ג. ועיין בחת"ס (שו"ת יו"ד עד) שהעיר שבר"מ נראה שיש איסור הרכבת כלאים במרכיב מין טהור ומין טמא, ויש לדון לענין תרנגולא דאגמא ותרנגולתא דאגמא האם יש בזה איסור כלאים, שהרי אחד טהור ואחד טמא, ועיין בחת"ס שכתב שלכאורה הכא הכי עיקר ברייתו, ועיקר ברייתו שהזכר והטמא חלוקים זה מזה, ומה שייך הכא איסורא דכלאים כשכך עשאו הבורא.

ובפשוטו תליא מילתא בהא שאם הכא חשיבי ב' מינים א"כ יהיה בהם איסור כלאים, מיהו אם הוי מין אחד ורק שלענין היתר ואיסור חלוקים שניהם א"כ יש לדון שלענין איסור כלאים לא יהיה בהם איסור כלאים כיון שהם ממש מין אחד, ועיין.

ד. ועיין בספר טעמא דקרא (פרשת נח) שהסתפק כמה נח הכניס מהם בתיבה האם ז' כמו טהורים, או ב' כמו טמאים, ועיין במשך חכמה (בראשית פ"ז פ"ג) שכתב וז"ל גם מעוף השמים שבעה (שבעה זכר ונקבה) לחיות זרע על (פני) כל הארץ. 'בטהורים הכתוב מדבר', רש"י. והא דלא כתב בפירוש "מעוף הטהור", אתי שפיר לפי מה שכתבו התוספות בנדה דף נ' דתרנגולתא דאגמא, הזכר טמא והנקבה טהורה, יעוין שם. אם כן, במין כזה צוהו להביא שבעה, מפני שאף שהזכר טמא, אכן הוא "לחיות זרע על (פני) כל הארץ", ובנקבה הנולדת תהיה טהורה. וכן מדויק הפסוק, שכאן נזכר "לחיות זרע", ודו"ק.

ה. והנה אי נימא שמין אחד ניהו, ואפ"ה חלוקים הזכר והנקבה זה מזה, א"כ כל עוף שיש לו סימני טהרה או טומאה אי אפשר להתיר את כל המין, וצריך סימני טהרה בזכר בנפרד ובנקבה בנפרד, ולא מהני סימני אחד על השני, ופשוט.

שם.

עיין בתוס' בנדה (ג): שתמהו להך גיסא שמין אחד ניהו, א"כ מאי טעמא לא מותר הזכר משום שיצא מטהור, ומאי טעמא לא אסורה הנקבה משום שיצאה מהטמא, ועיי"ש שתי' שאפרוח יוצא מהביצה והביצה חשיב עפרא בעלמא וממילא אין בזה איסור יוצא עיי"ש.

תרנגולתא דאגמא אסירא חזויה דדרסה ואכלה.

א. עיין ברש"י שכתב שאכלו את זה ואחר זמן מצאו שדורסת ואסרו את זה, וצ"ע כיצד מעיקרא התירו את זה, והרי לא יכולים לדעת אם דורסת או לא, ומשמע שמעיקר הדין עצם מה שנמצאת בפנינו ולא דורסת מהוה ראייה שאינה דורסת ואפשר להתיר על סמך זה, ורק דאפ"ה החמירו חז"ל וגזרו שלא לאכול בלא מסורת משום חשש תקלה.

ב. ובפשוטו נראה שעם ישראל בהמוניהם אכלו את זה, ועיין בט"ז (סי' פב סק"ד) שתמה שהרי צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן וכיצד יתכן שעם ישראל כולו נכשלו באכילת אסור, ועיי"ש שכתב שאה"נ הצדיקים לא אכלו את זה, ורק שהורו לאחרים שאפשר לאכול, מיהו אינהו גופיהו לא אכלו את זה, ודוחק.

³ ונפק"מ מכל זה לענין עוף הפטם שמצינו בו שאוכל את חבריו בעודו חי, ויש לדון אם ממילא נאסר משום שחשיב עוף הדורס שטמא, ולשיטת רש"י כשר, מיהו לשיטת ר"ת תליא האם בעינן דריסה קודם בציפורניים וכמש"כ הרש"ש, והכא שליכא הא ממילא לא חשיב דריסה, או דלמא שלא בעינן הא ועצם מה שאוכל מחבריו בעודו חי חשיב דריסה.

- מיהו עיין בשו"ת הרא"ש (כלל כ אות כ) שכתב וז"ל "וכן מצינו בחכמי התלמוד שהיו אוכלין עוף והיו סבורים שהוא טהור", משמע שהם עצמם אכלוהו. ועיין בתב"ש (יו"ד סי' ל סק"ח) שפשיטא ליה שנחשב שהתברר הדבר שהכל היה איסור, ומלמפרע עברו כולם איסור, ופשוט לפי"ז שצריך להגעיל את כל הכלים שבישלו את העוף הזה, שהרי התברר שהיה עוף אסור.
- ג. ומצינו שיטה מחודשת ביעב"ץ (בפירושו זמרת הארץ לפרק שירה) שנראה בדבריו שבאמת מעיקרא לא היה העוף הזה דורס, מיהו אח"כ התחיל לדרוס וממילא מכאן ולהבא נאסר, וכן פשיטא ליה לדברי יואל (פרשת נח), ולפי"ז לק"מ שאה"נ לא נכשלו עם ישראל ח"ו באכילת איסור, ורק שביום מהימים נאסר הדבר. [ולא מבואר מאי טעמא נאסר והרי אין זה בכלל כ"ד העופות הטמאים ומאי טעמא ליתסר, ושמא נימא כהנך ראשונים שיש הרבה עופות טמאים דומיא דנשר שיש להם ד' סימני טומאה ולא נמנו בקרא, ואף התרנגולתא הנ"ל נאסר בכלל הא, ועיין].
- והנה הדברים מחודשים טובא, ובפשוטו לא משתנה דיני העופות לפי מצבם וכל הנושא איזה מין הקב"ה אסר ואיזה מין הקב"ה התיר, ומשמע להדיא שהסימנים [ועכ"פ בעופות] הוי סיבת איסור ולא רק ראייה על האיסור, ולהכי ממתי שיש להם סימן של טומאה השתנה דינם וטהורים.
- ולפי"ז אם יהיה לנו עוף טמא שנדע בודאי שהפסיק לדרוס, ומהשתא יש לו סימני טהרה ממילא שרי, ואף שפעם היה אסור ונולד מהאיסור, והדברים מחודשים.
- ד. מיהו יל"ע טובא דלכאורה כיצד ע"י עוף אחד שדורס ישתנה כל המין, ואטו בגלל שעוף אחד דורס אנחנו יודעים שכל המין ישתנה טבעם לדרוס, וכיצד אסרינן את כל המין, ועיין.
- ויש לדון לפי"ז מאי טעמא מבואר ברש"י שאי אפשר לאכול עוף שמא ידרוס משום הך מעשה, והרי לכאורה עכשיו אינו בחזקת דורס וממילא עכשיו מותר באכילה, ואם יתחדש ויתחיל לדרוס באמת נאסור מכאן ולהבא, ועיין.
- ה. ופשוט שכל האוכלים מאותם עופות נגרם להם טמטום הלב, וכדין אוכל מאכלות אסורות, ופשוט.

סג:

אלא לעופות טהורים אין מספר.

עיין במהר"ם שיף שתמה שאם אין מספר לעופות הטהורים כיצד נח הכניס את כולם לתיבה, ועיי"ש שכתב דשמא מעשה ניסים הוי עיי"ש.

אמר רבי יצחק עוף טהור נאכל במסורת.

- א. עיין ברש"י שכתב וז"ל אם מכיר אדם כשר שאכלן או מסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור עכ"ל, ובפשוטו ענין המסורת היינו שאי אפשר לסמוך על הסימנים שהדבר טהור, ומשום שיתכן שהוא דורס וממילא הוא בכלל העופות הטמאים, ורק ע"י מסורת הדבר מותר.
- ולכאורה גדר המסורת ענינו שהדבר עבר בקבלה איש מפי איש שהדבר מותר עד לדור שידעו מה הם הכ"ד עופות טמאים וידעו שאינו מהם, ולפי"ז כל מסורת שאינה נובעת מכח המשך הדורות עד הדור שידעו את הסימנים לא מהני מידי, ופשוט.
- ב. והעולם דן שלכאורה עוף הבא בסימן אחד שאף אם יתברר שדורס יהיה לו רק ב' סימני טומאה א"כ לשתרי, שהרי אנן חזינן שאינו עורב ופרס ועזניה לא שכחי בישוב, ואף אם הוא ידרוס אכתי ישאר בהתירו ולא בעינן מסורת עלה.
- ועיין בחזו"א (יו"ד סי' יד סק"ט) שכתב שאה"נ וזהו כונת הגמרא לעיל שעוף הבא לפנינו בסימן אחד טהור, וכדאמר ר"נ שהיה בקי בהם ובשמותיהם עוף הבא בסימן אחד טהור, ועיי"ש בחזו"א מש"כ.

אמר רבי יצחק עוף טהור נאכל במסורת.

בגדר מסורת עיין במהרי"ל (שו"ת סי' ק') שכתב וז"ל "והבא להעיד מסורת חדשה על עוף נכרי שאין מכירין אותו, יצטרך שיהיה בר סמכא ומעיד על אנשי מדינה או עיר אחרת שהוא מנהג פשוט שם לאכלו, או שמקובל מפי אדם גדול, דכדאי לסמוך על עדותו, דודאי דייק שפיר וחזי מאן דאסהיד עליה, אבל איניש דעלמא או דאסהיד שראה או שמע מאיניש דעלמא אהא לא סמכינן, דילמא לא דייק שפיר, ובשינוי מועט מתהפך הענין ועביד דטעי כדפריך תלמודא פרכי טובא אסהדותא דבית שאן, דילמא כו', עד דמסיק חזי מאן גברא [רבה דמסהיד עליה] וכו', ואכה"ג קאמר תלמודא והוא שיהא בקי בהן ובשמותיהם, וזה אינו נמצא האידנא כלל" עכ"ל.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאח"
 לע"נ ר' שמואל ולאח ח"ו
 והתורה שמואל ח"ו

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

ברכפלד

חבורת מסכתות ש"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' מאיר ברוך

חבורת דף היומי
"תורה שלמה"
 לע"נ הרב ר' שלמה

קריית ספר

חבורת הלכה
"תורה שלמה זמן"
 לע"נ הרב ר' שלמה זמן

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יקותיאל

חבורת מסכתות הש"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' אליהו

חבורת
ליב הפץ
 כבוד הרב
 קהילת קצות החושן

ועיין בכרתי (יו"ד סי' פ"ב) שכתב וז"ל הדין אם עד אחד אומר שמקובל מפי נאמן שערך הזה טהור הוא, נאמן, דעד אחד נאמן באיסורין, רק עכשיו לגרעון הדורות בעוונותינו הרבים אין לסמוך רק על אדם מוחזק בכשרות ובר דיעה שלימה ששמועתו מכוונת ואומר מפי ת"ח בקי בדברים ובקי בהן ובשמותיהן, ולכן מאד צריך עיון חדש בזמנינו מסורות חדשה של עופות לא שערם אבותינו" עכ"ל.

אמר רבי יצחק עוף טהור נאכל במסורת.

ידוע הנידון בתרנגול הודו שמנהג כל ישראל לאכלו ואעפ"י שאין עליו מסורת שהוא טהור, ונלאו האחרונים למצוא את טעם היתרו, ומאי טעמא אין בזה חסרון משום שאין לו מסורת.

אלא אי אמרת רבו חכם בשלמא שמייהו גרים להו אלא אינהו מי ידע להו.

א. בדרכי תשובה (יו"ד סי' עט סק"א) האריך במחלוקת הראשונים האם יש מצות עשה לידע את סימני הטהרה והטומאה או שהוי רק לאו הבא מכלל עשה, ועי"ש שהביא אחרונים שנקטו שיש מצות עשה בפנ"ע לדעת את סימני הטהרה והטומאה ואף כשאינו רוצה לאכלם יש לו מצוה לידע את הסימנים.

ועיין בתו"כ (סוף שמיני) שאיתא שם וז"ל ולמה בא להבדיל לא בלבד השונה אלא היודע איזה טהור ואיזה טמא ופי' הרא"מ והקרבן אהרן לא בלבד שילמוד וידע הלכותיהן אלא צריך ג"כ להטריח עצמו להכיר בין טמא לטהור עכ"ל, ומשמע שיש מצוה בפנ"ע לדעת איזה בהמה טהורה ואיזה בהמה טמאה.

מיהו עיין בקונטרס קרני חגבים (לגר"ח ק) שתמה דא"כ מאי מקשי הש"ס דאם רבו חכם מנא ידע, ולכאורה למבואר הרי יש מצות עשה בפנ"ע ללמוד את הסימנים ולברוק איזה עוף טהור ואיזה עוף טמא, ואף רבו חכם ידע, ומכח זו הסיק שהבבלי חולק בהא על התו"כ עיי"ש.

ב. ועיין בצפנת פענח (פ"א ממאכלות אסורות ה"א) שכתב שיש חילוק בין סימני חיה לבין סימני העוף, דגבי בהמה ודגים, הסימנים הם סיבת הטהרה והם הגורמים הטהרה והטומאה, אבל סימני עופות וסימני חיה לגבי חלבה, הסימנים הם 'סימן' איזהו הטהור ואיזהו היא החיה, אבל אין הם הסיבה לטהרה, וסיים הצפנת פענח: והנה הני סימנים המטהרים [של בהמה ודגים] צריך לידע אותם בלא הטעם דתקלה [דהיינו גם אם לא רוצה לאוכלם, ואין חשש שיבוא לידי תקלה של מאכלות אסורים], אבל שאר סימנים [של עוף, ולהבדיל בין בהמה לחיה] הוא הידיעה רק בשביל שלא יבוא לידי תקלה, עכ"ל, ולפי"ז שמא אה"נ לענין בהמות יש מצוה בעצם לדעת את זה, מיהו לענין עופות ליכא מצוה בעצם לדעת את זה, ולא קשה על התו"כ מסוגיין.⁴

סד.

ב' ראשיה כדין וב' ראשיה חדין טמאין.

עיין בפמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד סק"ו) שכתב בשם הלכות קטנות (ח"א סי' ל"ד) וז"ל ביצה ששני ראשיה כדין או חדין שנמצאת בלול של תרנגולים, חשש גדול הוא זה, ובא מעשה וחפשו ומדדו שהיה הצד האחד חד מן האחר כחוט השערה, אמרתי: כל מידות חכמים כן הוא". לכן יש למדוד הראשים ואם נמצא ראש אחד יותר מחבירו יכשירנו.

⁴ והעולם דן דאי נימא שיש מצוה בעצם הלימוד והידיעה של דינים האלו, א"כ יהיה בזה עוסק במצוה פטור מהמצוה, ומשום שאף שבת"ת אין דין עסוק במצוה פטור מהמצוה, מיהו הכא אין זה רק מצות ת"ת אלא הוי מצוה בפנ"ע של ידיעת הסימנים.